

Л. Федорчук, аспирант

ПНУ имени Василия Стефаника, Ивано-Франковск

СТРУКТУРА ЯЗЫКОВЫХ СРЕДСТВ ВЫРАЖЕНИЯ ФЕНОМЕНА ПОЛИТИЧЕСКОЙ КОРРЕКТНОСТИ В КОНТЕКСТЕ КООПЕРАТИВНОГО ПРИНЦИПА П. ГРАЙСА

В статье исследуются структурные модели политкорректных и псевдополиткорректных единиц в контексте максимы количества Кооперативного принципа П. Грайса и описывается влияние особенностей структуры на процесс интеграции новых единиц в систему языка.

Ключевые слова: политкорректные единицы, псевдополиткорректные образования, структурная модель, Кооперативный принцип, максима количества.

L. Fedorchuk, aspirant

STRUCTURE OF POLITICALLY CORRECT NOMINATIONS IN THE FRAMEWORK OF P.GRICE'S COOPERATIVE PRINCIPLE

The article deals with researching into the structural models of politically correct and pseudo-politically correct nominations in the framework of P. Grice's Cooperative Principle, its Maxim of Quantity in particular. The author also describes the way the structural features influence the integration of the new linguistic units in the language system.

Key words: politically correct nominations, pseudo-politically correct coinages, structural model, Cooperative Principle, Maxim of Quantity.

УДК 82: 801.82

О. Тонне, методист

КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР, Запоріжжя

ЛІТЕРАТУРНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ОСМИСЛЕННЯ ЧАСОПРОСТОРУ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті аналізуються специфічні риси зображення художнього хронотопу в літературному тексті. Розглядаються типи і види художнього часу і простору, а також особливості їхнього взаємозв'язку в художній літературі.

Ключові слова: художній хронотоп, художній час, художній простір, часо-просторові визначення літературного тексту.

Час і простір є необхідними атрибутами існування всіх предметів і процесів матеріального світу, важливими складниками життя й свідомості людини, універсальними

© О. Тонне, 2014

категоріями буття, що завжди викликали інтерес і були предметом аналізу для вчених різних галузей знань і досі залишаються об'єктом наукових розвідок. Своєрідне бачення часу й простору простежується в різноманітних філософських концепціях, у яких вироблено методологію дослідження цих категорій.

Термін «хронотоп» у літературознавчу науку було введено російським філософом М. Бахтіним. Хронотоп, за М. Бахтіним, позначає взаємозв'язок часових та просторових координат художнього тексту: «Прикмети часу розкриваються у просторі, і простір осмислюється і вимірюється часом. Цим пересіченням рядів і злиттям прикмет характеризується художній хронотоп» [1: 234]. У художньому хронотопі М. Бахтін виділяє важливішу і найбільш значущу його частину – художній час, що позначилося і на визначенні терміна (хронотоп із грецької означає «часопростір»): «Час тут згущується, ущільнюється, стає художньо-зримим; простір інтенсифікується, втягується в рух часу, сюжету, історії» [1: 234]. Тож доцільним для подальшого дослідження буде визначити характерні особливості художнього простору в літературному тексті.

Художній простір активно вивчався і вивчається у літературознавчій науці. Зокрема, такими вченими, як Г. Башляр [2], Д. Ліхачов [3], Ю. Лотман [4], В. Топоров [5] та ін. Дослідження простору веде своє начало ще з античності. Так, уявлення про простір давньогрецького філософа Платона пов'язано із поняттям матерії, що розуміється ним як «становлення», тобто матерія сприймається як начало будь-якого народження, начало начал. Оформлення речами простору означає його спроможність бути матрицею для всього, що у ньому розміщується [6]. Платон стверджував наявність такої специфічної риси простору, як його абстрактність: простір «сприймається поза відчуттям, за допомогою якогось незаконного висновку, і повірити в нього майже неможливо» [6: 236].

Дослідженням художнього простору активно займався французький філософ Г. Башляр, який розглядав аксіологічний аспект «щасливого простору», простору людських переживань та його кордонів. Досліджуючи поетику внутрішнього простору, науковець звертається до образів дому (в який включає образи гнізда і раковини, ящиків, сундуків, шаф тощо) та свічки (вивчаючи поетику полум'я), аналізує діалектику зовнішнього й внутрішнього простору, розглядає комплекс Лотреамона [2]. Філософ умовно поділяє художній простір на два світи (внутрішній і зовнішній) і на три види простору (дім, небо, земля) та співвідносить їх із чотирма стихіями (вода, вогонь, повітря і земля). Необхідно зазначити, що Г. Башляр досліджує поетику простору художнього твору в площині людської психіки, вивчаючи взаємодію простору з такими психічними функціями, як увага, пам'ять, відчуття, сприйняття тощо.

Художній простір, за П. Флоренським (православним священником і науковцем), «не одне лише рівномірне, безструктурне місце, не проста графа, а саме – своєрідна реальність, наскрізь організована, ніде не байдуха, така, що має внутрішню впорядкованість і будову» [7]. Предмети як «згустки буття», що мають свої певні закони і форми, задають тон простору, у якому вони розташовані та не здатні розміщатися у ракурсах заздалегідь визначеної перспективи. Причину вибору письменником тієї або іншої системи перспективи та тлумачення художнього простору, дослідник бачить у символізмі будь-якого мистецтва [7]. Ми погоджуємося з П. Флоренським у тому, що кожен предмет художнього простору, кожна художня деталь у літературному тексті є символічною, має свої конкретні художні функції і визначає естетичні особливості певного художнього твору.

На думку німецького філософа М. Хайдеггера, простір є категорією абстрактною, адже його неможливо пізнати всіма органами чуттів: простір неможливо відчутти на дотик, на смак, на запах. Простір визначається у свідомості людини відносно до її перебування у ньому. Звідси такі категорії простору, як «тут» і «там» [8]. Отже філософ наполягає на суб'єктивності простору як основній його характеристиці, що так чи інакше проявляється у «просторовій свідомості» автора художнього тексту, самого тексту та реципієнта цього тексту.

Досліджуючи поетику простору художнього твору, російський філолог В. Топоров приходить до висновку про взаємозв'язок і взаємозалежність простору і тексту, адже текст володіє ознакою просторовості та розміщується в «реальному» просторі; а сам простір і є текст [5: 227]. Тож, на основі цих тверджень, можемо наполягати на тезисі про тісний зв'язок та взаємообумовленість простору та художнього твору, а також важливе значення і велику роль художнього простору в літературному тексті.

Художній простір за своєю сутністю має такі характеристики: відкритість, замкненість, просторість, доступність / недоступність до огляду, місткість, сенсорне сприйняття, відносність до місця розташування людини і т.д. У залежності від цих характеристик, простір може бути відкритим, закритим, зовнішнім (макрокосм) і внутрішнім (мікрокосм), «своїм» і «чужим», прямим і кривим, великим і малим, локальним і глобальним, близьким і далеким тощо [9: 18].

Художній простір літературного твору конкретизується та реалізується за допомогою предметів, що його наповнюють, адже предмети не лише конструюють простір і задають його кордони, але і організують його структуру. Отже, художній простір літературного тексту набуває свого семантичного й формального наповнення через предмети, що у ньому знаходяться; вони також визначають кордони художнього простору [9: 18–19].

Художній простір моделює різноманітні зв'язки у картині світу: соціальні, етичні, часові та ін. Тому простір художнього твору являє собою модель всесвіту певного письменника. На думку радянського літературознавця Ю. Лотмана, він може бути крапковим, лінійним, плоским або об'ємним. Лінійний і плоский художні простори, в свою чергу, можуть мати горизонтальну або вертикальну направленість [4: 22–23].

Сюжетний простір художнього твору характеризується приуроченістю конкретних подій і ситуацій до певного локусу. У літературних текстах, в яких сюжет виникає із переміщень героя, а кожна ситуація має відмежований характер, наявний крапковий художній простір. Такий різновид простору має своє відображення у бувальщинах, де кожен конкретний локус призводить до певної конфліктної ситуації [10].

У сучасній науці існує багато теорій стосовно художнього простору, але всі вони підтверджують тісний взаємозв'язок часу із простором у літературному тексті. Адже час рухається у просторі, взаємообумовлений простором і не може існувати поза ним. До вивчення художнього часу у своїх наукових розвідках зверталися такі вчені-літературознавці, як М. Бахтін, Ю. Лотман, Д. Ліхачов та ін.

М. Бахтін характеризує художній час як основну складову частину хронотопу літературного тексту, виділяючи йому важливе місце в організації художнього твору [1]. За даними інституту досліджень природи часу, художній час літературного твору визначається як часовий ряд у різноманітних аспектах втілення, функціонування та сприйняття його у творах художньої літератури як явища мистецтва; а також вирізняються такі ланки

взаємозв'язку часу і художнього твору: реальний час створення, існування художнього твору як матеріального об'єкта та час його сприйняття читачем [11]. Російському філологу Д. Ліхачову належить ґрунтовне дослідження часопросторової організації фольклорного та давньоросійського тексту з урахуванням жанрової специфіки художнього твору [12].

У всесвітній культурі існує поняття направленості часу. У ранній християнській філософії (Св. Августин Аврелій, трактат «Про державу Божю») зародилося уявлення про час як ентропійний процес: Всесвіт рухається до свого завершення, страшного суду. Наявність такого розуміння часу спостерігається і тепер у творах релігійно налаштованих письменників, у християнській літературі і філософії. У культурі і літературі Нового часу була поширена думка, що час має лінійну структуру і прогресивно направлений. На початку ХХ століття, разом із розвитком міфопоетичної свідомості, повертається розуміння часу як циклічного, повторюваного у вічності (міфічне розуміння часу). У 1920 році англійський філософ Дж. Данн у своїй книзі «Експеримент із часом» обґрунтував поняття багатомірності часу. За його теорією, час існує як мінімум у двох вимірах: в одному людина живе, а в іншому – спостерігає. У другому вимірі людина існує у своїх снах або видіннях та може переміщуватися у часі [13].

В історичному розвитку суспільства виділяються декілька різновидів часу. На початку розвитку цивілізації, на первинних етапах спостереження за природою з'являється розуміння часу як явища циклічного. Це уявлення у повній мірі знайшло своє відображення у творах усної народної творчості. У період родового ладу, на фоні появи міфів та легенд, різноманітних табу, обрядів і ритуалів з'являється специфічний міфологічний час. Із появою авторської літератури, на тлі різноманітних інтерпретацій існуючих міфів і створення письменниками власних, міфологічний час перетворюється на міфопоетичний. Поява епічного часу обумовлена низкою легенд, бувальщин та авторських літературних текстів, у яких зображуються подвиги героя, його діяння відповідно до устремлень суспільства, до якого він належить. У середньовічній культурі, разом із уявленням про першопричину усього суцього, з'являється так званий казуальний час. Його прояви маємо можливість спостерігати у релігійних текстах. На фоні релігійного уявлення про початок і неминучий кінець Всесвіту з'являється есхатологічний час, тісно пов'язаний із поняттям процесу ентропійного розвитку. Однак у східних релігіях, зокрема в індуїзмі, наявний так званий спіральний час. Він обумовлений поняттям про нескінченне переродження усього живого на землі [9: 20–21].

Коркішко В. відзначає, що художній час літературного тексту може приймати різноманітні форми залежно від творчого задуму автора: може співпадати із реальним часом об'єктивної дійсності, спиратися на далеке майбутнє або, взагалі, бути невизначеним; пришвидшуватися, уповільнюватися, зупинятися, розтягуватися або стискатися [9: 20–21].

Художній час літературного твору існує у двох іпостасях: художній час дійсності персонажів та дійсності реципієнта цього твору. Перший різновид художнього часу, в свою чергу, поділяється на сюжетний, фабульний, соціально-побутовий, історичний, фантастичний, біографічний, час подій тощо.

Коркішко В. зазначає, що необхідно відрізнити сюжетний і фабульний художній час. Отже, на відміну від фабульного, який будується за суворою хронологією, сюжетний художній час слугується методом ретроспекції та антиципації, характеризується впле-

тінням у полотно художнього твору снів, видінь, спогадів, що порушує чітку хронологію подій літературного тексту і відповідає завданням і задумові автора [9: 21].

М. Бахтін надає велике значення хронотопу у художній організації тексту, виділяє його сюжетно- та формотворчі функції. Вчений визначає й так звану «зображувальну» функцію хронотопу: «хронотоп як переважна матеріалізація часу в просторі є центром образотворчої конкретизації, втілення для всього роману. Всі абстрактні елементи роману тяжіють до хронотопу і через нього наповнюються плоттю і кров'ю, залучаються до художньої образності» [1: 298–299].

Хронотоп охоплює всі сторони художнього твору: впливає на жанрову специфіку тексту, композиційну структуру, висвітлення художнього образу в творі. За своїми функціями у літературному тексті він поділяється на сюжетний хронотоп, авторський хронотоп, соціально-історичний хронотоп, фантастичний хронотоп, зовнішній хронотоп, внутрішній хронотоп персонажів тощо.

Необхідно зазначити, що художній хронотоп, на відміну від часових і просторових визначень об'єктивної дійсності, має більш або менш суб'єктивний характер. Адже відчуття часу і простору залежить від вираження його автором, сприйняття читачем та від взаємозв'язку реального світу і світу художнього.

Авторський хронотоп вирізняється найбільшою суб'єктивністю, адже створюючи художній текст автор наче «грає» із часом та простором. На думку Д. Ліхачова, час автора змінюється в залежності від того, бере автор участь у подіях художнього твору або не приймає [12: 216]. Час автора може протікати одночасно з подіями літературного тексту, випереджати його або відставати від нього. Так само автор може бути в одному і тому ж просторі з героями художнього твору, перебувати десь неподалік (наприклад, у іншому місті або на іншій вулиці) або ж знаходитись у іншій просторовій площині.

Необхідно також розрізняти авторський хронотоп та хронотоп оповідача. Автор й оповідач знаходяться у різних площинах художнього тексту: автор одночасно знаходиться в об'єктивному часопросторі і відображається у хронотопі художнього твору, який від нього залежить; оповідач є частиною художнього задуму, тому він повністю підпорядковується авторському часопростору та хронотопові літературного тексту.

Топографічний хронотоп пов'язаний із впізнанням конкретного місця і часу подій літературного твору. Хронотоп персонажів уособлює собою так званий психологічний хронотоп, що генерує самосвідомість персонажів художнього твору. Це суб'єктивний часопростір діючих осіб [9: 23].

Зовнішній хронотоп несе у собі інформацію про місце розвитку подій та оточення героїв літературного твору. Внутрішній часопростір охоплює душевний світ персонажів, їхню свідомість, пам'ять та уяву. Завдяки зміщенню зовнішнього та внутрішнього хронотопів персонаж художнього твору може знаходитися одночасно у декількох локусах – у конкретному місці і часі фізичного перебування та у просторі своїх думок, видінь, снів тощо.

Хронотоп є неподільною частиною структури художнього твору, отже взаємодіє із іншими його рівнями. Необхідно звернути увагу на рівень мови та системи образів і символів. Ці рівні літературного тексту несуть інформацію про специфіку художнього часу і простору певного твору. Художні образи і символи пов'язують категорію хронотопу із реаліями зовнішнього світу, світу людини.

Як було зазначено раніше, художній хронотоп характеризується своєю суб'єктивною природою і реалізується у свідомості автора, персонажів та читача літературного тексту. Так, художній час усвідомлюється завдяки його плинності, перебігу подій, зміні часових координатів і циклів (години, доби, пори року і т.д.) та осягається людиною на рівні її «відчуття часу». Художній простір реалізується за допомогою речей, що його складають. Кімната пізнається завдяки предметам у ній, вулиця – завдяки розташуванню будинків і т.д. Тобто кожен художній простір має свої чіткі координати, що виражаються та усвідомлюються за допомогою предметів, у ньому розташованих.

У сучасній літературознавчій науці існує думка про взаємозв'язок та взаємозалежність художнього хронотопу та літературного жанру. Так, наприклад, у своєму науковому дослідженні «Форми часу і хронотопу в романі. Нариси з історичної поетики» М. Бахтін систематизує типи хронотопу за принципом розвитку жанру роману в історії зарубіжної літератури від античності й до XIX століття [1].

Літературознавець розглядає види художнього хронотопу в декількох типах грецького роману: авантюрний хронотоп у грецькому романі (який позначає як «чужий світ у авантюрному часі» [1: 239]), авантюрно-побутовий хронотоп (що характеризується залежністю від поведінки самого героя, рис його характеру та, почасти, його моральним вибором) та біографічний хронотоп (в основі якого лежить проходження героєм свого життєвого шляху); аналізує хронотоп лицарського роману («чарівний світ у авантюрному часі» [1: 304]); та особливу увагу приділяє роману Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель», у якому вбачає особливий і неповторний «раблезіанський» хронотоп.

М. Бахтін розглядає особливості ідилічного хронотопу. Специфіка ідилічного хронотопу, на його думку, полягає у тісному взаємозв'язку неозначеного часу й окремого локального простору. М. Бахтін зазначає величезний вплив ідилічного хронотопу на розвиток західноєвропейського та російського роману XVIII та XIX століть [1: 373–384].

Аналізуючи літературний процес в аспекті взаємовпливу часових та просторових координат художнього твору, Нона Копистянська встановила взаємозв'язок, котрий має й зворотну послідовність, а саме: хронотоп – жанр – жанрова система – художній напрям [14]. Даний висновок вченої дає змогу виділити жанрові різновиди хронотопу, тобто типи часопростору, що притаманні кожному жанру літератури: хронотоп роману, повісті, оповідання, балади, казки, драми тощо. Слід зазначити, що кожен рід літератури має свій специфічний хронотоп. Так, наприклад, динамічний, глобальний, всеохоплюючий хронотоп епосу відрізняється від локального, умовно статичного хронотопу драми.

Визначаючи специфіку художнього часу творів поезики усної народної творчості, Д. Ліхачов вказує на взаємозв'язок між зображенням цього часу та його виконанням: «особливості часу фольклорного твору пов'язані з тим, що виконання його – це не лише розповідь про події, але і зображення цих подій» [12: 253], що вносить певний елемент гри із текстом і являє собою особливість поезики фольклору.

Дуалізм середньовічних уявлень різко поділяв світ на полярні пари. Звідси, за російським медієвістом А. Гуревичем, поділ на протилежні одна одній вертикальні вісі: небесне протистоїть земному, Бог – дияволу; поняття верхівки має відтінок добра, благородства, чистоти, поняття низу – зла, брутальності, нечистоти [15]. Просторові уявлення середньовічної літератури пов'язані із релігійно-моральними постулатами того часу. Тому і шлях людини уподібнювався душевним пошукам, шляху духовного самовдосконалення.

Художня вертикаль у більшості випадків має трьохчленну структуру: небо – земля – підземелля, рай – світ людей – пекло. Художня вертикаль, як правило, має аксіологічну спрямованість. Із нею пов'язане зображення таких протилежностей, як життя і смерть, добро і зло, честь і сором тощо. За твердженням В. Топорова, саме вертикальна вісь простору найбільш чітко зображує ієрархічну структуру об'єктів: «небіжчики, душі предків, демони, злі божества, хтонічні тварини – унизу; люди, тварини – посередині; птахи, янголи, вищі божества – наверху» [5: 257].

Найвищий пласт вертикального хронотопу пов'язаний із поняттям позачасового або вічності. Все найкраще цього світу, найліпші побажання і діяння, усе духовне життя людини відноситься до верхівки вертикальної вісі.

Середній пласт відображає побутове життя людини. Цей художній простір найскладніший, наповнений протиріччями і об'єднує в собі характерні риси верхнього і нижнього світів. Художній час літературного твору в цій площині рухається у різноманітних напрямках: в хронологічній послідовності, перспективно, ретроспективно, уповільнюючи або пришвидшуючи темп.

Нижчий світ вертикальної вісі характеризується відсутністю руху, свободи, творчості; йому притаманне тваринне, гріховне, нетворче начало. У цій площині час ніби зупиняється, застигає у вічній нерухомості.

За концепцією трьох світів українського філософа Г. Сковороди, яка відображає його погляди на структуру часово-просторових координат вертикальної вісі. Вищий світ у Г. Сковороди – рай-сад – віддалений, незрівняно гарний, замкнений простір, що оточений «непролазними» хащами. За своєю сутністю рай збігається із постаттю Бога і перебуває усередині людини, якщо вона дотримує заповідей Господніх. Нижчий світ – пекло – також має характеристики замкненості і віддаленості, але на відміну від раю, він тісний і темний. Пекло також символізує гріховні думки і дії людства, «темницю» людської душі. Необхідно зазначити, що за концепцією Г. Сковороди, рай знаходиться в опозиції з землею, а не з пеклом. Середній пласт вертикальної вісі – земля – має зазвичай негативні значення, пов'язані з опозиціями чисте / брудне, гріховне / праведне, час / вічність; виступає з семантикою плоті й пороку. Він відзначений постійним рухом: природним циклом зміни пор року, рухом світових стихій (вітру, вогню, води), рухливістю тварин і людей [16]. Таким чином, філософська концепція трьох світів тяжіє до духовного хронотопу, що являє собою просторову вертикаль. Часові і просторові координати кожного із трьох світів сакралізуються, стають не просто конкретними прикметами художнього хронотопу, а символами духовного життя людини та її відносин із Богом.

У класицистичній літературі, зокрема у жанрі драми, спостерігається «канонічний» взаємозв'язок художнього часу і простору. Чітка визначеність єдності часу, місця і дії замикає сюжет у локальному просторі на певній часовій горизонталі (прямій). Це визначає тісний взаємозв'язок хронотопу із сюжетом, де часопростір обумовлюється сюжетом, а сюжет, у свою чергу, є залежним від художнього часу і простору. Однак, література, у процесі свого розвитку, переборює будь-які канони і протиставляє їм абсолютно новий літературний напрям, що означає зміну епохи в історії літератури, а також нові художні часові й просторові визначення.

У художніх творах епохи Романтизму, у зв'язку із наявністю двох світів, – реального та ідеального – з'являється так званий фантастичний хронотоп. Літературний текст епо-

хи Романтизму представляє дві системи хронотопу: фольклорний фантастичний (ідеальний) та сучасний реальний часопростори. Хронотоп романтичного твору умовний, таємничий; час та місце подій, як правило, не вказані. Письменники-романтики ствердили вільне використання художнього хронотопу у літературі, зруйнували межі між минулим, теперішнім і майбутнім часом літературного твору, відкрили шляхи зображення персонажів у будь-яких обставинах часу і простору.

У реалістичному романі XIX століття наявний хронікально-побутовий хронотоп, відносно до концепції зв'язку формування людського характеру від навколишнього суспільного середовища. Письменники реалістичного напрямку активно використовують добовий (описи цілодобового життя людини або групи людей), біографічний, історико-культурний хронотопи.

У світовій літературі й культурі XX століття найпоширенішим стає використання міфопоетичного хронотопу. У міфопоетичному часопросторі художній час «згущується» і стає формою художнього простору, його «четвертим виміром». Художній простір, в свою чергу, «втягується у рух часу», розвертається у площину часу, стає його невід'ємною частиною. Нерозривність художнього хронотопу у міфологічній моделі світу обумовлена архаїчним уявленням про те, що значимість простору проявляється тільки у зв'язку зі співвіднесенням його із певним відрізком часу [5: 232]. На думку В. Топорова, міфопоетичний простір завжди «наповнений» і завжди речовий. Міфопоетичний художній простір пов'язаний не тільки із художнім часом, а також із його речовим наповненням (боги, тварини, рослини, сакральні об'єкти тощо) [5: 234].

Отже, художній хронотоп являє собою взаємозв'язок часових та просторових координат літературного тексту. Художній час літературного твору реалізується у двох іпостасях: час подій і персонажів художнього твору та час дійсності реципієнта цього твору. Часопростір художнього твору має суб'єктивну природу і реалізується у свідомості автора, персонажів і читача літературного тексту. Художній хронотоп охоплює всі ланки літературного твору. За своїми функціями у літературному тексті він поділяється на сюжетний, фабульний, топографічний, метафізичний, авторський, соціально-історичний, побутовий, фантастичний, міфологічний, психологічний хронотопи. Дослідження художніх творів у плані часопросторових відношень дає змогу не лише внести певні уточнення і доповнення в інтерпретацію творів, а й більш глибоко вивчити еволюцію поетичної системи письменника, виявити її принципові основи при всій її динаміці й русі. Кожному письменникові властиве своє розуміння художнього часу і простору, власне трактування цих проблем. Лише практика митця може показати, якою мірою кожне з цих рішень допомагає художньому освоєнню світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе // Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет / М.М.Бахтин. – М.: Худож. Лит., 1975. – С. 234–407.
2. Башляр Г. Избранное: Поэтика пространства; [пер. с франц. Б.М.Скурадова] / Гастон Башляр. – М. РОССПЭН, 2004. – 376 с.
3. Лихачев Д.С. Поэтика художественного времени // Избранные работы: в 3 т. / Д.С.Лихачев. – Л.: Худож. лит., 1987. – Т. 1. – 490–557.
4. Лотман Ю.М. К проблеме пространственной семиотики // Об искусстве / Ю.М.Лотман. – СПб: Искусство, 2000. – 704 с.

5. Топоров В.Н. Пространство и текст // Текст семантика и структура / В.Н.Топоров. – М., 1983. – С. 227–284.
6. Платон Сочинения: в 3 т. / Платон. – М., 1971. – Т. 3. – Ч. 1. – 656 с.
7. Флоренский П.А. Исследования по теории искусства [Электронный ресурс] // Статьи и исследования по истории и философии искусства и археологии / П.А.Флоренский. – Режим доступа: http://philologos.ru/florensky/fl_space.htm.
8. Хайдеггер М. Бытие и время / М.Хайдеггер; [пер. с нем. В.В.Бибихина]. – Харьков: Фолио, 2003. – 503, [9] с. – (Philisiphy).
9. Коркішко В. Хронотоп дороги у творчості М.Гоголя: семантика та художні функції: монографія / В.Коркішко; [наук. ред. Михед П.В.]. – Бердянськ: БДПУ, 2012. – 183.
10. Неклюдов С. Ю. Время и пространство в бытине // Славянский фольклор / С.Ю.Неклюдов. – М.: Наука, 1972. – С. 18–45.
11. Время и пространство [Электронный ресурс] // Институт исследований природы времени. – Режим доступа . – http://www.chronos.msu.ru/TERMS/ryzhukhina_vremya.htm.
12. Лихачев Д.С. Поэтика древнерусской литературы // Д.С.Лихачев. – Л.: Наука; ЛО, 1967. – 367 с.
13. Данн Д.У. Эксперимент со временем / Д.У.Данн. – М.: Аграф, 2000. – 224 с.
14. Копистянська Н. Хронотоп як аспект вивчення слов'янського романтизму (на матеріалі західнослов'янських літератур у європейському контексті): доповіді XII Міжнародного з'їзду славистів [«Слов'янські літератури»] (Краків, 27 серпня – 2 вересня 1998 р.) / Н. Копистянська. – К., 1998. – С. 57–74.
15. Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры / А.Я. Гуревич.– М., 1972. – С. 5–138.
16. Сковорода Г. Повне зібрання творів: у 2 т. / Г.Сковорода. – К., 1973. Т. 2. – 576 с.

Стаття надійшла до редакції 17.09.14

Тоннэ Е.

КУ «Запорожский областной институт последипломного педагогического образования» ЗОС, Запорожье

В статье анализируются специфические черты изображения художественного хронотопа в литературном тексте. Рассматриваются типы и виды художественного времени и пространства, а также особенности их взаимосвязи в художественной литературе.

Ключевые слова: художественный хронотоп, художественное время, художественное пространство, временные и пространственные значения литературного текста.

Tonne O.

BB «Zaporizhzhya Regional Institute of Postgraduate Education» Greasing, Ukraine

SPECIFIC FEATURES OF ARTISTIC CHRONOTOPOS IN LITERARY TEXT

In the article the specific features of image of artistic chronotopos are analysed in literary text. Types of artistic time and space, and also features of their intercommunication are examined in artistic literature.

Key words: artistic chronotopos, artistic time, artistic space, temporal and spatial determination of literary text.